

Mindre bidrag

KÆRLIGHED UDEN LÆGGE

Henimod slutningen af sin omfattende indledning til Johan Herman Wessels *Samlede Digte* (1862) bemærker J. Levin med et hørligt suk, at det meste af denne digters liv i virkeligheden er hyllet i mørke: *de nærmere Oplysninger om den mærkværdige Digters indre og ydre Liv ere aldrig fremkomne, ville aldrig mere kunne tilveiebringes – over den udødelige Digters ukjendte Grav svæver hans Muse tæt tilsløret, den danske Litteraturhistorie skal aldrig eie hendes Billede!* (Levin s. CXVI).

Det er en naturlig følge af dette manglende kendskab til Wessels dybere intentioner, at Wesselforskningen i første række har analyseret digterens værker som objektive, d. v. s. ikke-eksistentielle frembringelser. Den ret omfattende litteratur, der beskæftiger sig med dette emne, har næsten udelukkende betragtet Wessels digte som udtryk for en genre og i deres mere eller mindre dialektiske afhængighed af andre digtninger. Bortset fra, at adskillige smådigte naturligvis rent positivistisk kan placeres i en ydre biografisk situation, har højest det lille digt *Han aad og drak, var aldrig glad* dannet basis for en karakteristik af digterens psyk.

Hertil kom, at dramaet *Kierlighed uden Strømper* i flere generationer blev betragtet som dødsstødet imod den franske tragedie. Selvom allerede Levin (ibid. s. LXXII) vidste, at *Samtiden opfattede det som en af de almindelige Travestier der i den franske Litteratur saa ofte blive de bedste Tragedier til Deel*, har først Alf Henriques' afhandling i udgaven af sørgespillet hos Gyldendal (danskklærerforeningen, her benyttet i 12. oplag 1965) kunnet understrege med tilstrækkelig styrke, at også litteraturhistorikeren følgelig især må fortolke Wessels sørgespil udfra den hensigt, der oprindelig lå bag. Når vi imidlertid i dag erkender, at Wessel ikke skrev *Kierlighed uden Strømper* for at komme den franske tragedie til livs, må vi stille det spørgsmål, hvad der da var hensigten med stykket.

Nærværende opsats ser det som sin opgave at rejse det spørgsmål, om man ikke med føje og udbytte kunne betragte en del af den unge Wessels produktion, der som bekendt endnu ikke blev til for den økomoniske vindings skyld, herunder især *Kierlighed uden Strømper*, som en spejling af digterens eksistens. Et sådant aspekt vil naturligvis ikke afkræfte, men blot supplere den hidtidige forskning. Ville det sagt med andre ord ikke være udbytterigt at undersøge, i hvor høj grad Johan Herman Wessel fremstiller sig selv i skikkelse af Johan von Ehrenpreis?

Såvidt jeg ved, har ingen hidtil set, at digteren og skrædderen har andet tilfælles end fornavnet. Man har ikke bemærket, at de begge bærer et heltenavn, den ene navnet von Ehrenpreis, den anden søheltenavnet Wessel, og at de på denne måde begge hæver sig ud over deres småborgerlige omverden samtidig med, at de ironisk nok i virkeligheden ikke engang har kræfter nok til at stå

oprejt i dette lidet krævende miljø. At denne kræfternes svigten tilsyneladende også hos begge udstrækker sig til det erotiske område, er det måske vor tidsalder forbeholdt at have sans for at bemærke. Det synes, som det vil fremgå af det følgende, at man ved en analyse af nogle af skrædderens karaktertræk kan erkende nogle af digterens.

Det er parodiens væsen at foretage en spejling nedad, at erstatte ånd med krop. Det lave træder i det højes sted, pligterne imod idealet suppleres af pligterne imod fordøjelsesapparatet, det dynamiske kommer især til udtryk i den konkrete avlekraft. I *Kierlighed uden Strømper* optræder en tyk og frodig almue, der holder af fede spiser. Hvorledes herved de mange stilbrud opstår og skaber den komiske effekt, er almindelig bekendt.

I dette miljø er Johan von Ehrenpreis en fremmed fugl. Han deltager ikke med den rette begejstring i fortæringen af livets ærter og flæsk. Han er tynd og blodfattig, bærer heltenavn, men er en skrædder med kraftløse skrædderlægge. Denne selvmodsigelse gentages på lavere plan: netop skrædderen, der må formodes at være en snob på påklædningens område og f. eks. går med paryk (IV 5: *Jeg lod ved Paaske-Tiid mit Hoved-Haar afraage*), er den eneste, der ikke har nogen strømper at tage på.

Det er et vanskeligt og hidtil end ikke opkastet spørgsmål, hvorfor netop strømperne skal spille en så central rolle i intrigen. Indledningsvis må det være tilladt at rette en misforståelse, hvad angår beskrivelsen af de optrædendes påklædning i Henriques' afhandling. Henriques siger i en kommentar (til II 4): *til selskabsdragten hørte der knæbenklæder med dertil svarende silkestrømper; almuen gik til daglig i lange bukser, svarende til vore*. Personerne på W. A. Müllers tegning, der bringes sidst i bogen, er ifølge Henriques også *iført almindelige almuedragter*. Af denne tegning fremgår det imidlertid, at sådanne dragter bl. a. består af knæbukser. Det var dog vist først den franske revolution, der erstattede den fornuftigste form for bukser, der findes til vort klima, nemlig knæbukser af skind, med de såkaldte kakkellovnrsør, der oprindeligt var stribede som bismarcksklumper og overvejende blev båret af galejsslaver. At almuen, som Henriques forestiller sig, skulle have ejet særlige festbukser ved siden af de dagligdags, er iøvrigt ikke umiddelbart troligt, når der i forbindelse med majorens sprængte bukser (I 1) først sent argumenteres med, at en så høj herre sandsynligvis har mere end ét par bukser. Alternativet til strømperne er for Johan ikke galejbukser, men skaftestøvler, således som det gentagne gange fremhæves, at en bestøvlet brudgom er en skændsel (I 5, III 2, IV 1).

I sine støvler skjuler Johan sine tynde lægge, der står i skærende modsætning til Gretes og Mettes solide stolper (V 1). Nu må man for at tolke dette faktum på rette måde vide, at mangel på lægge i det 18. århundrede er et direkte udtryk for manglende avlekraft. Læggene, denne form for mandlig skønhed, der blev skjult ved den franske revolutions indførelse af en ny buksemode, var dengang så vigtige, at mange så sig nødsaget til at bruge indlæg i strømperne for ikke at blive lect ud. Dynamiske lægge kendes f. eks. fra Carl Viggo Meinckes vise om *Herr Baldrian (da strøg Herr Baldrian sit Skæg, mens han betragtede Knøsens Læg)*, men er iøvrigt udbredt. Fra den tyske litteratur mindes jeg således

Snehvide-eventyret i gengivelsen hos Musäus, hvor den elskovssyge unge pige, den senere stedmoder, i sit spejl ser den smukkeste mand i Brabant, med læber lige til at kysse og med struttende lægge. Fritz Reuters lille lokalfyrste *Dörchläuchting*, der er en så stor kvindehader, at ikke engang hans hofmænd må gifte sig, spottes af gadedrengene med råbet

*Dörchläuchten is von Gottes Gnaden,
Hett drei Por Strümp und doch kein Waden.*

Men det er unødvendigt at bringe flere eksempler. Grimms *Deutsches Wörterbuch* bringer under opslagsordet *Wade* en hel spalte med belæg for læggenes underfulde kraft.

Hvordan Johan stiller sig til denne side af ægteskabet, kommer især frem i hans store scene med Grete, efter at han har fået strømper på (V 4). Henriques er opmærksom på, at den sælsomme tale om roserne skal minde om, at der bør være pauser imellem elskovs henrykkelser. Derimod nævner Henriques ikke, at dette må jævnføres med den forudgående replik om læggene og med, at Mette lidt senere ser på hans ben, nemlig for at se, hvor tynde de er, ikke blot for at se på de stjalne strømper.

Dette faktum er imidlertid allerede bemærket i en afhandling, som Henriques ikke nævner, af Johan Bruun Skalborg. Kun tilsyneladende er magister Skalbergs afhandling (i *Edda* 1953) positivistisk pedanteri. Bag denne maske viser Skalborg en stor humoristisk indføling i sin navnefælles fataliteter, et emne, som den engelske tekst, han jævnfører med, lægger nær. Og han minder om det beslægtede tema i fortællingen *Nulla regula sine exceptione*.

Nået til denne erkendelse af Johans specielle problematik kan vi også kaste et nyt lys over Gretes bitre bebrejdelser, hendes ord om *en uteerlig Ild* (II 4) på det sted, hvor Johan beder om een dags udsættelse af ægteskabets indgåelse. Vilhelm Andersen bemærker hertil i sin litteraturhistorie (II s. 550), at dette *saa vidt det ses sker uden Grund*. Har Johan da ikke reelle hensigter? Jo nok i den betydning, som Vilh. Andersen ville tage dette udtryk i. Men Grete, der tilhører en mere bastant verden, aner, at Johan ikke kan præstere præstanda. At han ikke har strømper, betyder billedlig talt, at han ikke har nogen lægge at vise frem.

Det er klart, at Johans mangel på heroisk virilitet er en komisk effekt i denne tragedieparodi, hvor ægteskabet naturligt som i enhver parodi af denne art må reduceres til sit rent kropslige aspekt. På den anden side må det indrømmes, at denne forklaring på, hvorfor Johan ingen strømper har, ikke er tilstrækkelig til at belyse sørgespilletts intrige, medmindre man vil gribe til den tvivlsomme allegoriske tydning, at de stjalne strømper skal udtrykke en foregøglet potens. Det er imidlertid slet ikke denne lille afhandlings hensigt at fortolke *Kierlighed uden Strømper* til bunds. Analysen af personen Johan skal netop løses fra sine forbindelse med intrigen, som er nødvendig, for at der kan komme et stykke ud af det, og i sin konception ses som digterens egentlige foranledning.

Med andre ord: Lad os se bort fra, hvad der sker i *Kierlighed uden Strømper*, og spørg, om den karakteristik, der i det foregående er givet af Johan von Ehrenpreis, har noget tilfælles med Wessel selv.

Peder Tordenskjold født Wessel er ikke kun berømt for sine bedrifter i krig, men også for sine bedrifter i kærlighed. Det er underligt, men sandt, at Tordenskjold et kvart årtusinde efter sin død mindes i puerilt pornografiske anekdoter for sin enorme indsats på det erotiske område. Hvis man vil indrømme den tese sandsynlighed, at digteren Wessel under sin færd i København gentagne gange må være blevet mindet om sin farfars berømte broder, – at man har mindet ham om hans *Heltenavn*, så må digteren have følt, at vel bar han heltenavn, men selv var han en skrædder; man må i denne forbindelse ikke blot tænke på Johan Herman Wessels manglende heroiske, men også på hans manglende erotiske sindelag.

Denne side af Wessels naturel, der er en naturlig følge af hans noksom bekendte ugidelighed, er måske hidtil ikke taget tilstrækkelig til efterretning. Og dog må man sige, at adskillige af hans digte viser tilbage til en sådan personlig problematik. F. eks. handler også Wessels berømteste mindre digt, *Herremanden*, om impotens. Kun som en strøtanke vil jeg minde om, at forholdet mellem herremanden og kusken kan minde om det mellem Johan og Mads, der jo er en tidligere ret nær bekendt af Grete, og om, at *Herremanden* kan spejle navnet Herman! Johan Herman Wessel skildrer i al fald i dette digt dels den, der vil og ikke kan, dels den, der både kan og vil. Da begge havner i helvede, er ifølge Vilh. Andersen (ibd. II s. 534) *den den klogeste, som ikke gider. Men denne Moral for de Indviede udtales efter Sædvane ikke direkte.*

Wessel hørte selv til dem, der ikke gad, men foretrak det uerotiske klubliv. Som skrædderen i stykket *veg han længe tilbage for ægteskabet*. I mellemtiden var han blevet en så forfalden dranker, at han, da han endelig giftede sig mere af magelighed end af kærlighed, havde svært ved at få børn, som det fremgår af det vakre impromptu *Du, som for din og min Plaseer*. Senere harcellerede han i verset *Paa Sammes Fødselsdag* over, at hans kones søn havde fået blå øjne, hvordan det ellers kunne være gået til.

Sønnen synes ganske vist at have arvet Wessels ydre og hans egenskaber; han døde ugift. Efter digterens død var han blevet understøttet, medens enken ikke ansås for at være værdig hertil (Levin ibd). Hun synes i for høj grad at have *gidet*.

Når Johan von Ehrenpreis skildres som et sjusket, upræcist pjok, en kærneløs karl, hvis skønne heltenavn sågar påfører ham elskovsforpligtelser, kan Danmarks ugideligste digter Johan von Tordenskjold dermed godt have karikeret sig selv over for sine venner. Det synes relevant også at betragte *Kierlighed uden Strømper* med dette in mente.

Leif Ludwig Albertsen.

MODERNE DANSK

*Aage Hansen: Moderne dansk, I-III. København 1968.
373 + 461 + 551 s. Kr. 120,00 hft., kr. 180,00 ib.
excl. moms.*

Aage Hansen er ikke uforberedt gået igang med sin beskrivelse af moderne dansk, forstået som dansk inden for de sidste 100 år. Næsten hele hans forud-
Danske Studier 1969 (januar)